

LUYỆN TẬP THAO TÁC LẬP LUẬN BÌNH LUẬN

A – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

- Củng cố những kiến thức đã học về thao tác lập luận bình luận.
- Vận dụng được những kiến thức ấy vào thực tiễn xây dựng một đoạn văn bình luận về một đề tài gần gũi với lứa tuổi học trò.

B – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I – NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

a) Tiết học này dành để HS luyện tập về thao tác lập luận bình luận mà các em vừa được học. Nhưng để xây dựng được lập luận thì phải có các luận điểm và luận cứ. Mà muốn có luận điểm và luận cứ thì HS không chỉ cần nắm được phương pháp hoặc kĩ năng. Luận điểm, luận cứ chỉ đến với những ai chịu khó quan sát, tìm tòi, suy nghĩ, học tập để có được những ý kiến chắc chắn về những hiện tượng hoặc vấn đề trong đời sống, bao gồm cả những hiện tượng, vấn đề của văn học hay của nhà trường. Yêu cầu này còn đặt ra bức thiết hơn trong công việc bình luận, vì người bình luận không chỉ cần có ý kiến của mình mà còn phải có khả năng đánh giá, bàn bạc, đối thoại với những người có ý kiến khác, để bảo vệ cho quan điểm của mình.

Thực tế cho thấy, khó khăn lớn đầu tiên mà đa số HS tập bình luận thường gặp phải lại là nội dung, là “nguyên liệu” để bình luận chứ chưa phải là phương pháp, kĩ năng, là “bột” chứ chưa phải là cách “gột nên hồ”.

Để giải quyết khó khăn này, GV cần phải :

- Chú trọng khâu ra đề luyện tập (sẽ nói kĩ hơn ở phần sau).
- Luôn luôn liên hệ kiến thức sách vở với thực tế đời sống. Phải làm cho HS nhận thấy, qua chính những bài giảng (chứ không chỉ qua những lời giáo huấn), rằng những kiến thức ngữ văn quả đã được bắt nguồn từ thực tế cuộc đời ; vì thế, không quan tâm tới cuộc đời không thể hiểu sâu về tiếng Việt và văn học, cũng không thể làm tốt các bài văn, nhất là văn bình luận.

– Khuyến khích HS thường xuyên suy nghĩ độc lập, sáng tạo, dám có ý nghĩ riêng, dám lật đi lật lại vấn đề. Tránh áp đặt, nhất là áp đặt một cách thô bạo, làm thui chột tư duy của HS.

b) Bình luận, hơn bất kì thao tác lập luận nào khác, đòi hỏi HS phải có cách suy nghĩ khoa học, hợp lí, để có thể trình bày và bảo vệ được quan điểm, ý kiến của mình. HS phải có công cụ tư duy tốt thì mới có thể bình luận tốt. Ngược lại, các tiết dạy và luyện tập về lập luận bình luận chính là cơ hội tốt nhất để rèn luyện tư duy của HS.

Vì thế, trong tiết luyện tập này, GV cần phải :

– Quan tâm, theo dõi, uốn nắn không chỉ các ý kiến mà còn cả cách nghĩ của HS. Vì điều quan trọng không chỉ là HS có những ý kiến gì, mà là các em đã đi tới những ý kiến ấy bằng con đường nào, bằng cách thức nào, có hợp lí, đúng đắn không.

– Quan tâm đến cách HS tổ chức các ý kiến để hình thành một lập luận. Nghĩa là các ý kiến ấy phải liên quan chặt chẽ với nhau, phối hợp cùng nhau, tiếp nối nhau một cách hợp lí, để giúp HS có thể đạt được mục đích thuyết phục mà các em cần hướng tới.

c) Văn bình luận còn đòi hỏi một ngôn ngữ diễn đạt có những tính chất, đặc điểm riêng so với văn chứng minh hay văn giải thích (xem phần *Gợi ý giải bài tập* ở tiết Làm văn trước). Vì thế, khi HS tập trình bày trên lớp, GV cần lưu ý xem ngôn ngữ nghị luận của các em đã thích hợp với đặc trưng của ngôn ngữ bình luận hay chưa.

2. Trọng tâm bài học

a) Cũng như các tiết luyện tập khác, tiết học này phải lôi cuốn được thật nhiều HS tham gia luyện tập, và các em phải được luyện tập thật nhiều. Phần lớn thời gian của tiết học phải dành cho HS suy nghĩ, trao đổi, trình bày, nhận xét,... GV chỉ đóng vai trò của một người dẫn dắt, gợi mở khéo léo, trước khi đưa ra những lời sơ kết, dặn dò cuối cùng. Thành công của tiết học được đo chủ yếu bằng những bước tiến trong năng lực thực hành, chứ không phải trong nhận thức về lí thuyết.

b) Tuy nhiên, đây lại là một quá trình luyện tập có sự chỉ đạo và kiểm soát của những kiến thức lí thuyết. Vì thế, trước, trong và sau khi luyện tập, GV nên cho HS đối chiếu công việc thực hành của các em với những kiến thức lí thuyết có liên quan, để các em có thể kiểm tra nhau, và tự kiểm tra mình.

II – PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phương pháp dạy học

a) Cần làm cho HS thấy nội dung luyện tập không hề xa lạ đối với đời sống thực tế của HS. Đây là những điều mà hàng ngày các em vẫn gặp, vẫn làm (hoặc sẽ gặp, sẽ làm). GV có thể giới thiệu một vài ví dụ chứng tỏ những người thuộc thế hệ HS đã từng tiến hành bình luận về chính đề tài đó trong cuộc sống.

Việc luyện tập của HS sẽ có kết quả tốt đẹp hơn khi các em được đặt vào tâm thế giống như của người đang gặp hiện tượng (vấn đề) đó thật và đang muốn bình luận thật. Trái lại, tiết luyện tập sẽ khó tránh khỏi rơi vào tình trạng tê nhạt, nếu HS – theo cách nói của một nhà triết học lớn – cảm thấy, ngoài cái đề tài cần bình luận đó ra mới là thực tế cuộc đời.

b) Tiết luyện tập cũng chỉ có kết quả khi GV thành công trong các biện pháp phát huy tính độc lập, chủ động, sáng tạo trong suy nghĩ của HS. Ngoài ra, một tiết luyện tập như tiết này cũng rất thích hợp với việc tổ chức HS hoạt động theo nhóm, trên cơ sở từng cá nhân đã có sự chuẩn bị kĩ càng.

2. Tiến trình tổ chức dạy học

Có thể tổ chức dạy tiết luyện tập này theo tiến trình sau :

a) Chuẩn bị

– *Ra đề* : GV nên ra đề ngay sau tiết học *Thao tác lập luận bình luận* để HS có thời gian chuẩn bị. Trong khâu này, GV cần lưu ý :

+ Không nên ra những đề bài không phù hợp với lứa tuổi HS. Đề văn nên yêu cầu các em bình luận về một hiện tượng (vấn đề) đang tồn tại ở nhà trường, hoặc đang được giới trẻ trong xã hội quan tâm.

+ Đề bài không chạy theo những thị hiếu tầm thường mà phải có ý nghĩa giáo dục về cái thật, cái đẹp và cái tốt.

+ Đề bài cần tạo điều kiện cho HS được đánh giá và bàn luận chứ không chỉ nói theo. Nên cho HS được bình luận về những hiện tượng (vấn đề) còn có nhiều ý kiến khác nhau trong thực tế.

– *Phân tích đề, lập dàn ý, chọn luận điểm trình bày* : HS phải hoàn thành những công việc này trước khi tới lớp. Cụ thể là :

+ Xác định được đề bài yêu cầu phải bình luận về hiện tượng (vấn đề) gì, cho một đối tượng người nghe (người đọc) như thế nào, và bình luận để nhằm đạt được mục đích gì.

+ Phác ra được dàn ý đại cương của bài bình luận.

+ Chọn được từ dàn ý đó một luận điểm mà mình sẽ xây dựng một lập luận để bình luận. Xác định đầy đủ các luận cứ và cách tổ chức luận cứ trong lập luận bình luận đó. Hình dung trước mình sẽ trình bày lập luận đó bằng ngôn ngữ, dáng điệu, cử chỉ như thế nào.

b) Thảo luận nhóm

Trên lớp, sau khi làm công việc hướng dẫn, gợi mở, GV chia HS thành các nhóm. Các nhóm bàn bạc, có thể tranh cãi nữa, để đi đến chỗ thống nhất ý kiến của nhóm mình về các vấn đề nêu ở mục *Phân tích đề, lập dàn ý, chọn luận điểm trình bày*. GV theo dõi sát tình hình thảo luận của các nhóm để việc hướng dẫn thảo luận và sơ kết ở các bước sau được thiết thực, cụ thể hơn, và do đó, hữu ích hơn.

c) Trình bày trên lớp

– Tuỳ tình hình thực tế của lớp và mục đích sư phạm của bản thân mà GV chọn một trong các cách sau :

+ Mời đại diện của một vài nhóm trình bày ý kiến của nhóm mình trước lớp.

+ Chỉ định cụ thể một số HS đại diện cho các trình độ khá, trung bình, yếu lên trình bày trước lớp.

– GV đề nghị HS nhận xét, góp ý cho các bản trình bày về các mặt : nội dung ý kiến ; cách thức lập luận ; ngôn ngữ, cử chỉ, tác phong.

Việc chọn mời HS phát biểu có thể dựa vào tinh thần tự nguyện xung phong, có thể do GV chỉ định và cũng có thể kết hợp cả hai hình thức nói trên.

d) Sơ kết, dặn dò

– GV sơ kết tình hình chuẩn bị, thảo luận nhóm, trình bày trên lớp, rút ra những ưu khuyết điểm chính để biểu dương, uốn nắn.

– Từ thực tế của lớp, kết hợp với những kinh nghiệm thu lượm được từ những lớp khác, những khoá học trước hay từ thực tế cuộc sống, kết hợp với lí thuyết về lập luận bình luận, GV nhắc lại những điều HS rất cần ghi nhớ và nêu phương hướng phấn đấu tiếp theo.